

УДК 348.4/5:215

о. Олександр Левицький*Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого*

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДУХОВЕНСТВА В ПОСТАНОВАХ ЗАМОЙСЬКОГО І ЛЬВІВСЬКОГО СИНОДІВ

У статті висвітлюється питання богословської освіти, виховання та формування духовенства в Греко-Католицькій (Унійній) Церкві відповідно до рішень Замоївського 1720 р. та Львівського 1891 р. синодів, проаналізовано мережу духовних семінарій, процес підготовки та екзаменування перед свяченнями кандидатів до священства.

Ключові слова: *освіта духовенства, єпископ, духовна семінарія, велика семінарія, мала семінарія, Замоївський синод, Львівський синод.*

Опіка ієрархії УГКЦ щодо забезпечення семінарійного вишколу та постійної формації духовенства, регламентована, зокрема, постановами Синодів єпископів [19], та перспективи інтеграції богословських (духовних) вищих навчальних закладів УГКЦ в державну систему освіти, відповідно до нового Закону «Про вищу освіту» (2014 р.) [8], актуалізують науковий інтерес до історії становлення та розвитку богословської освіти УГКЦ в більш ранні, знакові періоди. Одними з важливих, переломних етапів у розвитку богословської освіти стали Замоївський 1720 р. і Львівський 1891 р. синоди, на яких прийнято рішення щодо впорядкування та реформи системи підготовки духовенства.

Освіта руського духовенства на початку XVIII ст. представляла собою продовження стану невирішення і невпорядкованості питання повноцінного вишколу духовенства. Перш за все рівень освіти у цей період був так, як і раніше, базовим, а інколи доволі низьким [37, р. 246] Брак вишколу відчувався дуже сильно серед кандидатів до єпархіального священства. Ті, хто ішов шляхом домашньої освіти і виховання, яке за рівнем будучи нижчою за інші опції, давала відповідно гірші результати. Частина кандидатів, яка прагнула свячень та основ богословських знань, були змушені навчатись у латинських школах, або тих, якими управляли василіани чи школах семінарійного типу при катедрах єпископів [41, р. 20].

Перші спроби однознано упорядкувати питання вишколу та освіти світського духовенства здійснено на Замоївському Синоді 1720 р. Цьому питанню приділено особливу увагу та опрацьовано в окремому розділі. Однак якихось кардинальних змін та реформ не запроваджено. Натомість виявлено розуміння та готовність розпочати позитивні процеси, які хоча б частково внесли певний порядок і напрям у цій сфері [23, с. 12]. Опрацьовано передовсім бачення вирішення проблеми вишколу духовенства та ченців. Задуми, як такі, мали позитивний напрямок, проте їх практичне втілення було важким.

Серед важливіших приписів затверджених єпископами – встановлення обов'язку створення теологічних студій при монастирях, в яких проживає більш як 12 ченців. Ці студії призначались не лише для потреб Чину, але також і вишколу майбутніх священнослужителів єпархії [20, с. 253]. Відносно кандидатів до духовного стану єпископи постановили: «Святий Синод заохочує усіх єпископів, що коли вони не можуть заснувати у своїх дієцезіях духовних семінарій, хай принаймні здібніших до науки юнаків, а передовсім синів парохів, посилають до понтифікальної Колегії у Львові, для здобуття освіти та основ церковної дисципліни, ознайомлення з добрими звичаями...» [20, с. 253].

У той час на території України діяла фактично лише одна вища школа для майбутнього духовенства Папська русько-вірменська Колегія у Львові [28, с. 12]. Окрім цього функціонували кафедральні та монастирські школи. Декілька єпископів на Замойському Синоді задекларували намір профінансувати вишкіл декількох кандидатів своїх єпархій. У постановах згадується і семінарія, яка вже діяла при Володимирській катедрі завдяки ініціативі митрополита Л. Кішки. Однак тогочасні школи не можна вважати семінаріями у сучасному значенні. Це були ті ж самі духовні школи, що і раніше, де навчалось 6-ть осіб, здобуваючи основи знань, у тому числі богословські. Те, що вимагалось програмою у цих школах записано також і у постановах синоду: «парохи і декани повинні слідкувати за тим, щоб хлопці виховувались на основі віри, знали напам'ять «Отче наш», «Богородице Діво», «Символ віри», Божі та церковні Заповіді, і відповідно до віку вивчали весь катехизм, а, крім того, вміли читати і писати» [20, с. 255].

Що стосується безпосередніх вимог до свячень, то їх подано в іншому титулі постанов синоду, в якому трактується про таїнство священства. Ці вимоги зібрано базуючи в основному на практиці Унійної Церкви, яка сформувалась у попередніх століттях. Проте єпископи зазначили, що маючи намір поставити когось у сан священства належить старанно перевірити кандидата, та застосовувати правила, уведені Тридентським Собором [40, s. 95-106]. Докладно розписано етапи та спосіб приготування до священства. Насамперед, кандидат повинен здобути попередньо згадані знання у якійсь зі шкіл. Наступним кроком було пропонування кандидата єпископові, що міг зробити парох або декан. При єпископові діяв спеціально встановлений єпархіяльний теолог, який очолював екзаменаційну комісію. До її складу також входив офіціал, тобто генеральний вікарій, а також визначені єпископом екзаменатори [20, с. 185].

Окрім знань екзаменаційна комісія перевіряла здатність кандидата до виконання функції священства, зокрема поведінку, духовне життя, добрі звичаї, відсутність церковних перешкод. Наказано усунути звичай дізнаватись думку сповідника кандидата щодо здатності до прийняття і виконання обов'язків духовного стану. Кандидат за два місяці до свячень повинен був зголоситись до декана, який повинен записати усі необхідні дані, та передати їх враз із проханням офіціалові або єпископові. Парох

кандидата був зобов'язаний перед свяченнями виголосити у своєму храмі декілька оповідей, щоб вірні могли подати можливі застереження чи заперечення, виявляючи ті чи інші хиби або нездатність кандидата до свячення. Упродовж певного періоду, визначеного єпископом чи офіціалом, прохач перебував при парафії, беручи участь у богослужіннях та прислузі [20, с. 183]. Після перевірки та з'ясування усіх ключових питань стосовно здатності кандидата парох вислав єпископові звіт та свої зауваги. Після цього етапу кандидат шість тижнів проходив додатковий вишкіл при катедрі єпископа, а також був зобов'язаний пройти десятиденні реколекції під проводом визначеного єпископом реколектанта. Лише після позитивних результатів усіх етапів кандидат міг стати перед екзаменаційною комісією для фахової перевірки знань, поведінки і здатності [15, с. 57]. На екзамені, на якому був присутній єпископ, перевірялись також практичні аспекти священнослужіння, такі як здійснення св. таїнств, парафіяльні обов'язки [20, с. 187-190]. Синод заборонив святити кандидатів, які мали статус кріпака і зобов'язання стосовно свого пана. Свячення можна було отримати лише після юридично оформленого надання волі з боку пана для самого кандидата і його дітей (якщо такі були), тобто звільнення з кріпацтва. Також заборонялось святити неофітів, двоєженців, калік, п'яниць, епілептиків, злочинців, покараних церковними карами, боржників, жорстоких, осіб які не мають добрих звичаїв, поведінки та доброї слави серед людей [20, с. 190-191]. Усі заборони й канонічні перешкоди було взято з приписів Тридентського Собору, який став взірцем для єпископів Замойського Синоду в запровадженні нових правил та реформування різних сфер церковного життя.

Для Української Церкви цей синод став одним з ключових, приносячи більшу визначеність і чіткість в усіх напрямках діяльності [11, с. 37]. Він став не лише важливим джерелом партикулярного права УГКЦ, але також і ККСЦ, який часто посилається на рішення Замойського Синоду, ставши джерелом для багатьох Східних Католицьких Церков.

Ситуація змінюється у другій половині XVIII століття, передусім завдяки намаганням увести в дію постанови Замойського Синоду, який підніс рівень екзаменування кандидатів до священства, а також завдяки можливості отримати порівняно задовільну формацію у різних школах і колегіях. Однак питання освіти духовенства не могло вичерпатись спробами вирішити питання семінарії. Необхідною стала саме реформа виховання і формації духовенства.

Заснування семінарій було тотожним реформі парафіяльного духовенства, яка стала значною потребою у церковному житті русинів. Ця реформа була необхідною передумовою, і щоб досягти цієї мети потрібно було змінити ментальність та очікування, яких прагнуло священство, тобто змінити бажання вигоди на присвяту всього себе для піднесення духовності вірних. Така зміна не могла реалізуватись без постійного духовного виховання і богословського вишколу в семінарії. Брак освіти ніс з собою

багато недоліків, які робилися очевидними перш за все у пасторальній площині.

Якщо брати до уваги конкретні тогочасні практики у сфері кандидатів до духовного стану, то в окремих постановах Львівських єпископів можемо прослідкувати тенденцію дотримування прийнятих ієрархією постанов. Так у конституціях Львівського Собору 1738 р. підтверджено розпорядження, визначені Замоїським Синодом. Кандидат повинен був отримати базові знання у школі, мати рекомендації від пароха і декана, представити їх офіціалові чи єпископові, бути вільними від підданства і мати матеріальні засоби для придбання священничого одягу і риз. Перевагу до свячень надавалось синам священників, в другу чергу звичайним селянам [5, с. 290]. У наступних десятиліттях вимоги наказано дотримуватись більш суворо, додаючи категоричну вимогу, щоб кандидат мав визначені для майбутнього служіння не лише парафію і презенту від пана, але також чітко встановлену бенефіцію у вигляді полів [6, с. 310].

У пастирському посланні митрополита Лева Шептицького можемо дізнатись про тогочасні вимоги до кандидатів до священства. Охочий повинен був з'явитись до єпископа та отримати відповідні інструкції стосовно проходження приготування. Зокрема митрополит зазначає, що усе повинно відбутись відповідно до постанов Замоїського Синоду, зокрема час перебування повинен бути не менший ніж шість тижнів [18, с. 168]. У дещо пізніших розпорядженнях зазначено «постановляємо..., аби відтепер кандидати до духовного стану, які захочуть повінчатися, не брали за дружин селянських дочок, а одружувалися зі священничими чи шляхетськими доньками» [7, с. 341]. Накладено категоричну заборону кандидувати особам, які були в кріпацтві, навіть, якщо їх офіційно і юридично звільнено від підданства. Перевага, як і раніше, надавалась синам священників.

Практика вишколу духовенства залишалася на загал одноманітною, хоча повноцінних семінарій у той час так і не з'явилося. У семінарії-школі, яка діяла при катедрі у Кам'янець-Подільському, у 1793 р. навчались не лише кандидати до священства, але й світські юнаки. Базову світську освіту кандидати могли здобувати також у звичайних школах, натомість сама семінарія давала вже спеціалізовані богословські знання. Окрім освіти увагу приділяли духовній формації. Заборонялось самовільно виходити за межі духовної школи, контролювалось поведінку семінаристів, привчали до чистоти і охайності, щодня необхідно було вислухати Службу Божу та співати її, щомісяця сповідатися [9, с. 359]. Щокварталу студенти здавали іспити перед офіціалом та вчителем.

Церковні виховні інституції, які на той час існували в межах території Унійної Церкви, можемо класифікувати у три основні категорії: папські колегії, приватні та єпархіальні семінарії.

На початку XVII століття, Володимирський єпископ Лев Кішка ще до Замоїського Синоду заснував єпархіальну семінарію для шести кандидатів своєї єпархії [31, с. 89], призначаючи для цієї мети суму окрему фінансову

фундацію. Однак про цю інституцію залишилось мало відомостей. Можливо, семінарія була пов'язана у якийсь спосіб зі школою, яку ще до цього заснував Іпатій Потій. У своєму проводі ця школа була довірена василіанам [27, s. 977]. Проте історичні згадки другої половини XVII ст. свідчать про її занепад, і те, що василіани займались лише двома чи трьома семінаристами, яких скоріш можна назвати прислугою ніж студентами.

Семінарія у м. Холм була заснована місцевим єпископом Максиміліаном Рило. На єпархіальному соборі 1759 р. місцеве духовенство та єпископ вирішили побудувати семінарію для їхньої єпархії, яка б могла вміщати 30 семінаристів. Задум реалізовано. Єпископ довірив її трьом єпархіальним священикам, але у 1769 р. змінив думку і передав її у руки василіан. У 1771 було засновано фонд з якого мали б стипендію для шести семінаристів. Окрім семінаристів яких утримував єпископ, були також такі, які навчались за власний рахунок. Холмську семінарію затверджено у 1780 р. окремим бреве Пія VI.

У 1763 р. Луцький єпископ Сильвестр Рудницький заснував при своїй катедрі єпархіальну семінарію [32, s. 326]. Вона не мала особистого фонду, однак на її діяльність зібрано 30 000 злотих податків духовенства. У 1779 р., після смерті єпископа і пожежі, семінарія занепала і новий єпископ не мав зацікавлення щоб її відновити, а фонд семінарії призначено для іншої мети [27, s. 978].

З листа єпископа Рудницького можна дізнатись, що окрім згаданої семінарії він планував заснувати ще *scholam diocesanam pro ordinis* при своїй резиденції у Рожищах, керованою одним професором-теологом [38, s. 67]. Ця школа не була семінарією у правдивому і власному сенсі цього слова, а швидше традиційною інституцією, де кандидатів готували для майбутніх свячень та здачі екзамену, відвідуючи лекції інструктора.

При Перемиській катедрі існувала єпископська школа, яка одночасно функціонувала як семінарія. Відкритись та функціонувати самій семінарії, попри старання і спроби перемиських єпископів, так і не вдалось [38, s. 68]. Також довгий час заснувати семінарію для своєї єпархії намагався архиєпископ Полоцький Ясон Смогожевський. Заснування семінарії у кожній єпархії було запропоноване у „*Desiderata*” Смогожевського, складеної для майбутнього синоду у Бресті, призначеного на 1756 рік. Документ описував аспект виховання майбутніх священнослужителів та передбачав, що в семінарію можна приймати кандидатів, які досягли 17 років. Викладачі семінарій мали б бути вибрані поміж колишніх студентів папських колегій та забезпечені зарплатами [30, s. 26]. Однак архиєпископ не зміг отримати згоду від російської влади на її заснування.

У 1772 р. єпископ Атанасій Шептицький у своїх документах, серед іншого, згадав і про стан виховання духовенства Львівської єпархії. Згідно з цим історичним свідоцтвом, після відмови Театинів приймати та школити греко-католицьких кандидатів до духовного стану в Папській Русько-вірменській Колегії у Львові, він був змушений висвячувати на священиків

тих, що лише навчалися у загальних школах [17, с. 364]. Звідси, можемо констатувати, що належного виховання і приготування в Унійній Церкві у той період не було.

Якщо йдеться про приватні семінарії, то такі засновувала заможна шляхта для потреб парафій, що знаходились у межах їх володінь. Так, у 1739 р. на кошти Кароля Станіслава Радзивілла побудовано василіанський монастир у Сверхані (Білорусь) і при ньому, в 1743 р., засновано 5-річну приватну семінарію на 12 синів унійних священників з радзивіллозьких володінь [22, с. 34].

У першій половині та середині XVIII ст. відкриваються нові навчальні заклади: школа при церкві св. Миколая у Бобруйську, школа підвищеного типу в Жировичах. У 1753 р. конгрегація деканів в Новогрудку ухвалила створити в кожному деканаті 3-х річні школи для навчання дітей священників читанню богослужбових книг, церковному співу і порядку богослужінь. Планувалося відкрити 18 таких шкіл: в Скіделі, Россі, Орлі, Малій Берестовиці, Молодечно та інших [22, с. 37]. Хто б не бажав віддати сина на навчання, піддавався штрафу.

З метою забезпечення потреб своїх підданих на Галичині цісарівна Марія-Терезія у 1775 р. заснувала у Відні спеціальний освітній заклад Барбареум. Це, на переконання Й. Сліпого, стало першою відправною точкою у зрушенні проблеми вищого духовного і навчального закладу для Української Церкви [21, с. 290]. У цьому закладі мали навчатись кандидати до духовного стану з усіх унійних епархій, що входили у склад Австро-Угорщини. Для кандидатів з Галичини було зарезервовано 14 місць. Нагляд з духовного боку забезпечував крижівський єпископ Василь Божикович з Хорватії. Устав навчального закладу з'явився у 1780 р., укладений на основі правил, які діяли у Грецькій Колегії у Римі [29, с. 276]. Проіснувала семінарія не повних 10 років, і була розпущена наступним імператором, який змінив загальний підхід у справі освіти духовенства, запровадивши правило створення генеральних семінарій для кожної католицької провінції, незалежно від обряду. Епархіальні семінарії XVIII ст. мали коротку тривалість студій, різний ступінь якості викладання й не могли охопити широкого загалу кандидатів до священства.

Для загалу парафіяльного греко-католицького духовенства Галичини 30.06.1783 р. у Львові засновано Генеральну греко-католицьку духовну семінарію [2, с. 61], виховання клиру в якій доповнювало обов'язкове навчання на богословському факультеті Львівського університету. Позитив створення такої освітньої інституції полягав передовсім у появі нового покоління справді освіченого духовенства.

Ректором Генеральної Семінарії у Львові був сам єпископ, на щодень усіма справами внутрішнього життя займався префект, викладачами були священники з відповідним рівнем освіти та студіями, найчастіше з науковими ступеннями, які здобували їх закордоном або у Папських Колегіях на теренах Речі Посполитої [34, с. 21-29]. Викладали староукраїнською, а деякі

предмети, як, наприклад, пасторальне богослов'я, семінаристи слухали польською мовою у Львівському Університеті. Вивчали у семінарії моральне і догматичне богослов'я, латинську мову, гомілету, катехитику, логіку, метафізику. З душпастирської практики особливу увагу і багато часу приділяли знанням, навикам і вмінню уділяти св. таїнства, вивчали обов'язки пароха, навчали моральній казуїстиці. Семінаристи вправлялись зокрема у проповідництві, маючи багато практичних занять. Навчались також церковного співу по київському ірмологіоні, вивчали треби та обряди, церковний устав богослужінь [26, s. 174]. Окрему увагу приділяли набуттю навиків поведінки та етикету. Після закінчення студій, які тривали 4 роки, кандидати до духовного стану складали генеральний іспит, перед спеціальною комісією, у склад якої входили чотири професори та єпископ. Іспити з морального і пасторального богослов'я складали в університеті [2, с. 65].

Згодом, вихованцями Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Львові в 1848-1914 рр. були не лише богослови Львівської архієпархії, але й Перемишльської та Станіславівської єпархій. Здібніші з них продовжували освіту й здобували наукові ступені в елітних освітніх закладах Європи.

Духовна семінарійна формація полягала на участі у богослужіннях та реколекціях. Дисципліну підтримували покараннями та виданими спеціально правилами для семінаристів. Кандидати до священства, які закінчили студії чи навчання у латинських колегіях чи школах зобов'язані були пройти доповнення знань і формації протягом трьох місяців у Генеральній або єпархіальній семінарії. Стосувалось це передовсім аспектів пізнання обряду, богослужінь, звершення треб [1, с. 135-136]. Загальний рівень освіченості серед кандидатів був порівняно добрим. Неуцтва і примітивізму не було, а відсоток семінаристів, які перед вступом до семінарії не отримали базової освіти був невеликим. Під суспільним оглядом «загал питомців були старші хлопці, часто вже жонаті, і сини священників. Мало було шляхти, міщан, а ще менше селянських дітей» [21, с. 288].

Наприкінці XVIII поч. XIX ст. в УГКЦ, у різні періоди, діяло п'ять семінарій. Єпархіальні семінарії у Львові, Галичі, Кам'янці-Подільському, Барі та Перемишлі. Майже усі короткий період, від кількох до кільканадцяти років [36, s. 161-164]. В цих семінаріях устрій та уклад був подібним, з тим, що меншим був професорський склад та перелік предметів і дисциплін. Коротшим також був період навчання, від 1 до 2 років, з тим, що у пізніший період (кінець XVIII поч. XIX ст.) період навчання також збільшено до 4 років [10, с. 96].

Перш за все ієрархією вживалися заходи по створенню навчальних закладів підвищеного типу для підготовки єпархіального духовенства. У 1806 р. в Полоцьку відкрито Білоруську семінарію, яка стала авторитетним навчальним закладом для усієї УГКЦ. До 1825 р. 13-ть її вихованців отримали докторський ступінь. У Лавришеві почала працювати Брестська семінарія. Вони постачали духовні кадри для своєї єпархії. Викладали в них

високоосвічені і досвідчені педагоги-професора, як правило, з білоруської шляхти [14, с. 3-4]. У 1803 р. при Віленському університеті заснована Головна семінарія – перший і єдиний унійний вищий навчальний заклад, який готував найбільш здібну молодь, яка закінчила єпархіальні семінарії, підготовляючи необхідні кадри на вищі посади в Церкві. Проте царським указом 1832 року Віленський університет закрито. Російська імперська влада не бажала мати освічене унійне духовенство.

У середині XIX ст. серед випускників семінарій налічувалось 71,4 % синів священиків, що свідчило про традиційне поповнення душпастирів зі свого ж середовища. Вихідці з інших соціальних прошарків (міщан, селян, службовців, учителів) становили 28,57 % загалу випускників [21, с. 285]. Загальне співвідношення синів священиків і інших соціальних прошарків у 1880 р. істотно не змінилось.

Протягом майже усього XIX ст. існувала величезна потреба якісних змін в інтелектуальній і духовній формації єпархіального духовенства. На обставини виховної системи семінарії звертали увагу митрополити Йосиф та Сильвестр Сембратовичі [24, с. 122]. Рішення Львівського провінційного синоду 1891 р. передбачали реформу семінарії, роблячи наголос передовсім на моральних аспектах формації, однак справа реформи затяглась аж до початку XX ст., й була проведена лише після вступу на митрополичий престол Андрея Шептицького.

Львівський провінційний собор 1891 р. запровадив реорганізацію семінарійної системи в Греко-Католицькій Церкві, скеровану на посилення ролі єпархіальних семінарій та безпосереднього впливу єпископа на кандидатів до священства [12, с. 15]. Уперше в УГКЦ чітко встановлено правила стосовно семінарій, їх устрою, освітньої та виховної сфер. Найперше, що здійснили єпископи – це встановили поділ на малу та велику семінарію. У першій навчались ті, хто не мав упевненого наміру стати у майбутньому духовною особою. У другій формацію та приготування проходили кандидати до священства.

Мала семінарія повинна була стати «розсадником кандидатів до священства» [25, с. 209], тобто тих, хто після її закінчення забажав вступити до вищої семінарії та стати священиком. Улаштування таких закладів передбачало надавати добру освіту, а також моральний та духовний вишкіл. Звичайно, що вона мала дещо спрощені правила, ніж у вищій семінарії, не такі ригористичні. Формація була подібною, проте не настільки розширеною. Синодом передбачалось заснування принаймні однієї малої семінарії для усієї провінції, тобто митрополії. Заохочувалось єпископів створювати їх у кожній єпархії.

Вища семінарія, у той час, була лише одна для усієї митрополії. Її устрій зобов'язувалось пристосувати до вимог Тридентського Собору. Велику увагу приділялось виховному складу такого закладу, тим, хто сам мав бути взірцем священства та давати приклад семінаристам. Очолював семінарію ректор, духовним провідом займався духівник, за порядком

слідкувати префекти. Ректору заборонялось суміщати свою посаду з будь-якими іншими обов'язками.

Відносно формації, то їй приділено найбільше уваги. Встановлено правила перебування кандидатів до священства в семінарії і поза нею, зокрема у період канікул, після повернення з яких семінарист повинен був представити ректорові письмову характеристику свого пароха. Перебуваючи вдома семінарист мав бути взірцевим у своїй поведінці, відносинах з домашніми та іншими людьми, допомагати парохів при храмі, під час богослужінь та у навчанні катехизмових частин. Перебуваючи в семінарії кандидат мав 1-2 рази в місяць сповідатись та приймати Євхаристію, щоденно бодай півгодини розважати над духовними текстами, робити іспит сумління, бути присутнім на Літургії, проводити посіщення Св. Тайн, брати участь у духовних вправах, зокрема ре колекціях [25, с. 217]. Кожен семінарист повинен був мати особливу набожність до Богородиці.

Аспектам освіти приділено порівняно меншу кількість приписів. Встановлено вимоги для викладачів, загально визначено головні напрями вишколу у богословських дисциплінах. Більше уваги потрібно було приділяти вивченню св. Письма, гомілетичі, церковно-слов'янській мові, практиці звершення богослужінь і обрядів [25, с. 213, 218].

Якщо йдеться про вимоги до прийняття свячень, то синод підтвердив визначену ієрархами у Замості практику уділяти свячення піддияконату у 21 р., дияконат у 22, а священство у 24 р. Перед кожним із свячень кандидат повинен пройти 8-и денні реколекції та посповідатись [25, с. 101-102]. Звичайно, що такий вік можна вважати надто раннім для уділення тайнства священства, однак потрібно зважати, що це мінімальна планка, натомість єпископи намагались святити кандидатів у пізнішому віці, і лише у поодиноких випадках уділяли свячення за мінімальним віком.

Реалізуючи приписи Львівського Синоду у 1893 р. розпущено Генеральну Семінарію у Львові, з метою заснувати у кожній єпархії окрему єпархіальну семінарію. У такий спосіб у ХХ ст. сформувались та почали діяти три семінарії у Львові, Станіславові та Перемишлі [39, s. 122]. Проте поки було створено семінарії в інших єпархіях певний період діяла лише одна, у Львові, яка формувала кандидатів до священства не лише зі своєї території, але також з Перемишля та Станіславова. У той час вишкіл проходило 89 семінаристів; ще 10 навчались в Українській Колегії у Римі [35, р. 84].

Освітні зміни виявились згодом у заснуванні Станіславівської семінарії, розбудові Перемишльської, проведенні реформи у Львівській, перенесенні центру освіти для церковного проводу семінарій з Відня до Риму. Семінарські настоятелі в майбутньому, окрім високого наукового та дидактичного рівня, мали б зосередитися виключно на вихованні богословів, не відволікаючись на інші види діяльності.

Продовжуючи реформи у 1897 р. видано «Правила для Семінарії більшої и меншої», які опубліковано у додатку до «Рішень і постанов

Львівського Синоду» [4, с. 443-468]. Цей документ мав характер загальних статутних підстав діяльності духовної семінарії. Тут окреслено ціль закладу, принципи прийому, обов'язки управи, працівників та семінаристів. Справ дисципліни, морального виховання та освіти стосувались розділи XII «Правила для питомців», «Правила щодо карности» та XIII «Уваги над захованем Правиль». Згідно з ними семінаристи повинні були виявляти послух ректору в усьому, що належить до їхнього виховання в побожності, науках та дисципліні; жити спільно в любові і єдності, не виділяючись окремим харчуванням чи одягом; бути скромними в харчуванні, старанними в навчанні, чистими та охайними в побуті; дбати про тишу в закладі. Семінаристам не дозволено заходити до службових і настоятельських кімнат (крім ректора і духівника). Контакти семінаристів із зовнішнім світом контролювались настоятелями (переважно ректором), регламентовано спосіб проведення відпочинку, порядок дня та інші обов'язки [порівн.: 33, р. 119; 25, с. 212-218; 4, с. 442, 456-468].

Духовна формація клиру в семінарії поєднувалась з обов'язковою університетською богословською освітою. Для найбільш здібних семінаристів виховання в семінарії у Львові поєднувалось з кількома курсами, або докторантськими студіями в елітних освітніх закладах Відня, Інсбрука та Рима. Така модель богословської освіти мала якісно вищий рівень порівняно з єпархіальними греко-католицькими духовними семінаріями XVIII ст. Існування і діяльність духовної семінарії у Львові наприкінці XIX ст. відображали якісну зміну як в історії Греко-Католицької Церкви, так і всієї східнохристиянської освітньої традиції у Східній та Центральній Європі [3, с. 36].

Потрібно згадати, що окрім навчання кандидатів до духовенства в семінаріях України, студії відбувались також закордоном, зокрема в єзуїтській богословській семінарії «Канізіанум» в Інсбруку (Австрія), яку закінчили серед інших Климентій Шептицький та Йосиф Сліпий. Навчання українських кандидатів й надалі відбувалося у Папській Колегії у Римі, яку у 1847 р. перейменували у «*Collegio Rutheno*». Тут у свій час навчались Йосиф Рутський, Сильвестр Сембратович, Йосафат Коциловський, Ісидор Дольницький [13, с. 793]. З 1897 р. українці отримали свою семінарію, засновану папою Лев XIII у Римі [16, с. 5], де також навчалось багато семінаристів Унійної Церкви.

Таким чином, нова модель богословської освіти, представлена спершу Генеральною духовною семінарією, значним чином вплинула на вироблення цілком нового підходу у формуванні духовенства. Її реформи позитивно вплинули на професійний богословський та моральний стан греко-католицького духовенства. Зміни у першу чергу відобразилося в устрої та управі семінарії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрохович А. Львівське Studium Ruthenum / Амвросій Андрохович // Записки НТШ. – 1921. – Т. 131. – С. 123-195.
2. Андрохович А. Історія гр.-кат. Генеральної Духовної Семинарії у Львові (1783–1810) / Амвросій Андрохович // Праці Греко-Католицької Богословської Академії у Львові. Т. 3 / під ред. Й. Сліпого. – Львів, 1936. – С. 61.
3. Глистюк Я.С. Генеральна греко-католицька духовна семінарія у Львові 1848-1914: інституційна та соціальна історія: Автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України / Ярослав Степанович Глистюк. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2008. – 20 с.
4. Додаток до чинностей и рішень руского провінціального собора въ Галичині отбувшого ся во Львові въ році 1981. – Львовъ, зъ друкарні Ставропігійского Института подъ зарядомъ Йоакима Греняка 1897. – С. 443-468.
5. Єпархіальні конституції собору 1738 р. // Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упоряд. та іст. нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів: Вид-во УКУ, 2006. – С. 290.
6. Єпархіальні конституції собору 1754 р. // Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упоряд. та іст. нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів: Вид-во УКУ, 2006. – С. 310.
7. Єпархіальні правила встановлені єп. П. Білянським, 1789 р. // Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упоряд. та іст. нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів: Вид-во УКУ, 2006. – С. 341.
8. Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. Збірка єпархіальних правил, 1793 р. // Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упоряд. та іст. нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів: Вид-во УКУ, 2006. – С. 359.
10. Кашак І. Виховання Українського Греко-Католицького Священика (1882–1946) / о. д-р Іван Кашак; переклад з англ. О. Шпунт. – Львів: Свічадо, 2007. – 232 с.
11. Левицький О. Замойський Синод як законодавче тіло УГКЦ / Олександр Левицький // Науковий вісник ІФТА УГКЦ. Серія: Теологія. – 2007. – Вип. 1. – С. 21-39.
12. Левицький О. Львівський Синод 1891 р. – один із основних елементів партикулярного права УГКЦ / Олександр Левицький // Науковий вісник Івано-Франківської теологічної академії УГКЦ «Добрий пастир». Теологія: Щорічний збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Видавництво ІФТА, 2009. – № 2. – С. 14-33.
13. Малий Й. Українська Колегія в Римі / Йосиф Малий // Альманах українських богословів. – Львів, 1923. – С. 144-145.
14. Марозава С.В. Першы адукацыйны захад уніяцкай царквы / С.В. Марозава // Нацыянальная адукацыя. Кн. VIII: Нацыянальная адукацыя беларуска-польска-літоўскага сумежна» / навук. рэд. С.А. Яцкевіч. – Брэст 1997. – С. 3-4.
15. Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні / о. д-р Мирослав Марусин // Богословія. – 1943-1963. – Т. 21-24. – С. 40-94.
16. Мудрий С. Нарис історії української папської колегії Св. Йосафата в Римі / о. Софрон С. Мудрий, ЧССВ. = Storia del Pontificio Collegio Ucraino di san Giosafat a Roma / Sofron S. Mudryj. – Рим : Видво оо. Василіан, 1984. – 197 с.
17. Пастирський лист Атанасія Шептицького, 1772 р. // Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упоряд. та іст. нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів: Вид-во УКУ, 2006. – С. 364.
18. Пастирський лист митр. Лева Шептицького, 1771 р., // Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упоряд. та іст. нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів: Вид-во УКУ, 2006. – С. 168.
19. Постанови Сімдесят третьої сесії Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ, 18-19 листопада 2016 р.Б., Львів // Українська Греко-Католицька Церква: [електронний ресурс] – режим доступу:

http://news.ugcc.ua/documents/postanovi_simdesyat_tretoi_sesii_sinodu_yepiskopiv_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiiepiskopstva_ugkts_78127.html.

20. Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.: Постанови / Переклад з латини о. д-ра І. Козовика; Богословсько-літературний редактор о. І. Пелехатий. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 304 с.

21. Сліпий Й. Історичний огляд виховання духовенства в Католицькій Церкві загалом і зокрема на Україні / о. д-р Йосиф Сліпий // Праці Греко-Католицької Богословської Академії у Львові. Львів, 1935. Т. I–II. – С. 284-291.

22. Сосновский А. О средствах умножения в греко-униатском духовенстве просвещения А. Сосновский // Литовские епархиальные ведомости. – 1874. – № 20. – С. 32-40.

23. Федорів Ю. Замойський Синод 1720 р. / о. д-р Юрій Федорів. – Рим, 1972. – 70 с.

24. Федорів Ю. Історія церкви в Україні / о. д-р Юрій Федорів. – Торонто, 1967. – 362 с.

25. Чинности і рішення руского провінціального Собора в Галичині одбувшогося в Львові в році 1891. – Львів: Накладом Митрополичого Ординаріату, Із типографії Ставропігійського Ін-та, 1896. – 272 с.

26. Beauvois D. Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich 1803–1832 / Daniel Beauvois; Przekład z języka francuskiego Ireneusz Kania; Fundacja Jana Pawła II; Redakcja Wydawnictw KUL. – Rzym – Lublin, 1991. – Т. I: Uniwersytet Wileński. – 383 s.; Т. II: Szkoły podstawowe i średnie. – 459 s.

27. Bieńkowski L. Organizacja Kościoła Wschodniego w Polsce // Kościół w Polsce: Studia nad Historią Kościoła Katolickiego w Polsce / Ludomir Bieńkowski; Jerzy Kłoczowski (red.). – Т. 2: Wieki XVI-XVIII. – Kraków.; Znak, 1969. – S. 781-1049.

28. Blazejovskyj D. Ukrainian and Armenian Pontifical Seminaries of Lviv (1665–1784) / Dmytro Blazejovskyj; Analecta OSBM, vol. 29. – Rome, 1975. – 280 p.

29. Blazejovskyj D. Byzantine Kyivan Rite Students in Pontifical Colleges, and in Seminaries, Universities of Central And Western Europe (1576–1983) / Dmytro Blazejovskyj; Analecta OSBM, vol. 43. – Rome, 1984. – 276 p.

30. Desiderata episcopi Jasson Smogozevski // Epistolae metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum. vol. VIII. – Rome, 1980.

31. Desideria Ecclesiae Roxolanae 1720 // Epistolae metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum. vol. IV. – Rome, 1959.

32. Epistolae Sylvestri Rudnykyi, episcoporum luciensis // Epistolae metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum. vol. IX. – Rome, 1982.

33. Himka J.P. Religion and Nationality in Western Ukraine: The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900 / John Paul Himka. – Montreal: McGill-Queen's University Press, 1999.

34. Hlystiuk Y. Das griechisch-katholischen priesterliche Generalseminar in Lviv (Lemberg) als Hauptbildungszentrum des ukrainischen Pfarrklerus im österreichischen Galizien in der zweiten Hälfte des 19. Jhs. – Anfang des 20. Jhs. / Yaroslav Hlystiuk // Studia universitatis Babeş-Bolyai. – 2006. – vol. 1. – S. 21-29

35. Korolevsky C. Metopolitan Andrew (1865–1944) / Cyryl Korolevsky. – Lviv, 1993. – 429 p.

36. Kozak V. La chiesa Rutena nello stato polacco-lituano nei tempi delle spartizioni (1772-1795): Dissertazio ad Doctoratum / Vitalyi Kozak. – Romae, 2006. – 180 s.

37. Motiuk D. The Education and Formation of Clergy / David Motiuk // Logos: A Journal of Eastern Christian Studies. – 1999. – № 40. – P. 233-298.

38. Rzemieniuk F. Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772–1914 / Florentyna Rzemieniuk. – Lublin, 1992. – 348 s.

39. Rzemieniuk F. Unici polscy 1596 –1946 / Florentyna Rzemieniuk. – Siedlce 1998. – 256 s.
40. Stasiak M. Wpływy łacińskie w statutach prowincjalnego synodu zamojskiego (1720) / M. Stasiak // Roczniki Teologiczno-Kanoniczne. – 1975. – № 22, z. 5. – s. 95-106.
41. Wojnar M. Basilian Seminaries, Colleges and Schools (XVII-XVIII sc.) / Meletij Wojnar // Analecta OSBM. – 1974. – Volume IX (XV). – № 1-4. – p. 20.

priest Olexandr Levytskyi

**CLERGY FORMATION QUESTIONS THE IN THE AUTHORITIES
OF ZAMOSC AND LVIV SYNODES**

The article deals with the issue of theological education, education and formation of the clergy in the Greek-Catholic (Uniate) Church in accordance with the decisions of the Zamosc 1720 and Lviv 1891 synods, a network of theological seminaries, a process of preparation and examination before they were ordained as priests.

Key words: *formation of the clergy, bishop, theological seminary, the great seminary, the small seminary, the Zamosc synod, the Lviv synod.*